

SUOMALAINEN POLITIIKAN TUTKIMUS 1969

Ilkka Heiskanen

Valtiotieteellinen Yhdistys perustettiin vuonna 1935. Yhdistyksen säännöllinen julkaisutoiminta alkoi 1941, jolloin ryhdyttiin julkaisemaan yhdistyksen vuosikirjaa »Valtio ja yhteiskunta». Vuoden 1959 alusta vuosikirja muuttui neljä kertaa vuodessa ilmestyväksi aikakausjulkaisuksi »Politiikka».

Nämä kolme tapahtumaa vuosilukuineen heijastavat suomalaisen politiikantutkimuksen käännekohtia. Ensimmäinen niistä kuvastaa politiikan tutkimuksen irrottautumista itsenäiseksi tieteenhaaraksi. Toinen kuvastaa politiikan tutkimuksen vakiintumista ja institutionalisoitumista tutkimustulosten esittämisen ja niiden kommunikoinnin suhteen. Kolmas taas kuvastaa tutkija- ja harrastajapiirin laajenemista ja tutkimuksen lopullista siirtymistä nykyaikaiselle käyttäytymistieteelliselle perustalle.

Kun Politiikka-lehteä on toimitettu kymmenen vuotta, on syytä pysähtyä hetkeksi itsetutkiskelua varten. Tämän itsetutkiskelun ensimmäinen ja tärkein kysymys koskee politiikan tutkimuksen tavoitteita ja pyrkimyksiä ja niiden saavuttamista.

Kun professori Jan-Magnus Jansson kirjoitti kymmenen vuotta sitten esipuheen ensimmäiseen Politiikka-lehden numeroon aiheesta »Politiikan tutkimus Suomessa», hän totesi:

»Suomen poliittisen elämän kartoitus on tänään edistynyt suunnilleen samalle tasolle kuin Afrikan kartoitus Livingstonen ja Stanleyn aikoihin. Rannikonmuodostus on selvillä ja suurimmat vuorijonot tunnettuja, minkä lisäksi tietyt paikkakunnat ovat jo olleet lähemmänkin tutustumisen kohteena. Mutta koko mannermaalla on vielä valtavia valkoisia alueita rinta rinnan niiden enemmän tai vähemmän mielikuvituksellisten tulkintojen kanssa, jotka kartanpiirtäjät ovat paremman puutteessa vain kuulopuheiden mukaan soveltaneet paperille.

Suomen poliittisen elämän tutkimus kaipaa tänään sellaisten nuorien tiedemiesten esiinmarssia, joita elähdyttää uranuurtajien henki ja jotka ovat valmiit rohkeasti tunkeutumaan kartoittamattomille alueille».¹

Politiikka-lehden tässä numerossa julkaistun kymmenvuotishakemiston selailu osoittaa, että maamme poliittisen elämän kartoitus on kuluneen kymmenen vuoden aikana loppujen lopuksi ollut melko hajanaista. Tätä toteamusta voi edelleenkin todentaa muiden (esim. vuosikirjan *Scandinavian Political Studies*) bibliografioiden avulla. On kartoittamattomia alueita: lainsäädäntöprosessi, puolueiden rahoitus, julkinen byrokratia, valtaeliittien rakenne jne. Monilla tutkituilla alueilla, kuten esim. äänestyskäyttäytymisen, puoluerakenteen, painostusryhmien ja poliittisen sosialisatiion ilmiöiden piirissä olemme vielä erittäin fragmentaarisen tiedon varassa. Lisäksi näyttää siltä, että tutkimuksen nykyisellä vauhdilla ei karttatilanne sanottavamin tule korjautumaan seuraavien kymmenenkään vuoden aikana.

Tilannetta ei kuitenkaan tarvitse tulkita edellisen perusteella pessimistiseksi. Voimme itse asiassa kysyä, onko politiikan tutkimuksen tarkoituksena todella kartoittaa maittain ja alueittain poliittisia ilmiöitä samaan tapaan kuin kasvi- ja eläinekologit tekevät omalla alueellaan. Jos ajatellaan tieteellisen tutkimuksen tavallisia kriteerejä siinä muodossa, jossa ne tieteen filosofiassa esitetään, on vastaus ilman muuta kieltävä. Tieteellinen tieto ei pohjimmiltaan ole kuvaavaa ja kartoittavaa, vaan yleistävää ja selittävää. Yleistyksset ja selitykset tieteessä eivät ole — eivät saa olla — aikaan ja paikkaan suppeasti sidottuja. Näin ollen yhden maan, yhden poliittisen järjestelmän kartoitus ja sen erikoispiirteiden etsintä voi korkeintaan olla valmistelua varsinaista tieteellistä tutkimustyötä varten.

Jos edellä esitetyllä tavalla väistämme kritiikin siitä, ettei maamme poliittisen elämän kartoitus ole edistynyt riittävän nopeasti, herää välittömästi jatkokysymyksiä. Onko sitten suomalainen politiikan tutkimus tarkasteltavana kymmenvuotiskautena edennyt ei-kartoittavalla, yleistävällä ja selittävällä linjalla, onko tutkimustulosten »tieteellisyys» kohonnut, onko tutkijain koulutustaso noussut? Kuten odottaa sopii, tulevat vastaukset osittain positiivisiksi osittain negatiivisiksi.

Politiikan kymmenvuotishakemiston ja muiden bibliografioiden tarkastelu osoittaa, että varsinaisella empiirisen tutkimuksen rintamalla on koottu runsaasti suppeita aineistoja monilla politiikan tutkimuksen osa-alueilla. Näiden aineistojen käsittely on muutamia harvoja poikkeuksia lukuunottamatta jäänyt systemaattisen kuvauksen ja yksinkertaisten empiiristen yleistysten tasolle. Tutkimuksia ei yleensä ole kiinteästi sidottu teoriaan eikä erillisiä osa-tutkimuksia toisiinsa. Samoin on erittäin harvoin edetty kansainvälisten vertailujen tasolle. Näin ollen voidaan tuskin puhua merkittävistä tieteellisistä saavutuksista, jos käytämme arvioinnissa tiukkoja tieteen filosofian asettamia kriteerejä.

Edelliseen arviointiin on kuitenkin lisättävä kaksi lieventävää reuna huomautusta. Ensiksikin on todettava, että sosiaalitieteet yleensä ja poli-

tiikan tutkimus erityisesti ovat yleismaailmallisesti jääneet selvästi tieteen yleistävän ja selittävän »ihannetyypin» alapuolelle. Toiseksi on ilmeistä, että suomalaisten politiikan tutkijain teoreettinen, metodologinen ja tutkimusteknillinen asiantuntemus ja kiinnostus on lisääntynyt voimakkaasti kuluneen kymmenen vuoden aikana. Tiukkojenkin kriteerien mukaan lähes neljäsosa Poliitiikan kymmenvuotishakemiston artikkeleista ja tutkimusselesteista käsittelee teoreettisia, metodologisia tai tutkimusteknillisiä ongelmia. Lisäksi on mukana runsaasti aatehistoriallisia artikkeleita ja tutkimusselesteita, jotka selvittelevät ja arvioivat politiikan tutkimuksen yleistä tai osa-alueittaista kehitystä. On siis ilmeistä, että suomalaisessa politiikan tutkimuksessa on kehittynyt ainakin selvä perusta, jolle substantiivista, tieteen kriteerejä täyttämään pyrkivää tutkimusta voidaan rakentaa.

Mitkä sitten ovat pidäkkeitä, jotka kuluneena kymmenvuotiskautena ovat estäneet suomalaisen politiikan tutkimuksen teoreettista ja substantiivista kehitystä kiinteämpään suuntaan? Kysymykseen vastaaminen tyhjentävästi vaatisi itse asiassa tutkimuksen suorittamista tämän tieteenalueen ongelmista meillä, mutta pari seuraavaa näkökohtaa tuntuvat varmasti jokaisesta Suomessa politiikan tutkimusta harjoittaneesta itsestään selviltä. Ensiksikin on ilmeistä, että suomalainen akateeminen ympäristö ei johda tutkijoita pitkäjännitteiseen tutkimukseen, joka on tieteen substantiivisen kehityksen ennakoedellytys. Tutkijan tavoitteena on useimmiten vain väitöskirja, jonka jälkeen ura tavallisesti katkeaa muulle alalle siirtymiseen tai yliopisto-opetuksen ja yliopistollisten hallintotehtävien taakan alle. Toiseksi meillä ei ole syntynyt laajoja tutkimusprojekteja, jotka keskittyisivät tärkeimmille politiikan tutkimuksen alueille ja joissa eri yliopistojen ja laitosten tutkijat toimisivat läheisessä yhteistyössä. Nämä kaksi ongelmaa sitoutuvat myös yhteen. Yhteistyöprojektien syntymisen esteenä eivät ilmeisestikään aina ole olleet usein esille tuodut rahoitusvaikeudet, vaan pikemminkin johtajuuteen ja tutkimuksen organisointiin liittyvät ongelmat. Nykyisen yliopistojärjestelmän puitteissa ei vanhempia arvovaltaa, tieteellistä lahjakkuutta ja organisatorista kykyä omaavia yksilöitä saada irroitetuksi laajoja tutkimusprojekteja johtamaan.

Suomalaisen politiikan tutkimuksen kehitystä ja nykytilaa arvioitaessa ei kuitenkaan voi sivuuttaa myöskään tutkijakoulutuksen ja tutkimuksen rahoittamisen ongelmia. On ilmeistä, ettei se teoreettinen, metodologinen ja tutkimusteknillinen valmius, jonka suomalainen politiikan tutkijain kärki on saavuttanut, ole suinkaan oman yliopistollisen tutkimusalueen tutkijakoulutuksen ansiota. Taito nykyaikaisessa käyttäytymistieteellisessä tutkimuksessa on hankittu joko itseopiskelulla, ulkomaalaisissa yliopistoissa tai muitten sosiaalitieteitten koulutuksella oman aineen koulutus pohjaa täydentäen. Täten politiikan tutkijain koulutus pohja on meillä jäänyt epä-

tasaiseksi ja uusien kykenevien tutkijoiden löytyminen on enemmän tai vähemmän sattumanvaraista. Tällä epätasaisuudella ja sattumanvaraisuudella on edelleen pari haitallista jatko vaikutusta. Ensiksikin, kun tutkija kouliintuu vasta itse tutkimustyössä, vie näiden »koulutustutkimusten» suorittaminen luvattoman paljon aikaa ja varoja, ja lisäksi tärkeitä tutkimusprojekteja saattaa jäädä kokonaan kesken tai ainakin monet ajankohtaiset tutkimustulokset pääsevät vanhenemaan. Toiseksi, tutkimusten taso on pysynyt erittäin epätasaisena. Tämä epätasaisuus ei ilmene vain substantiivisesti mitättömien ja teknillisesti virheellisten tutkimusten lukumäärässä vaan myös eräänlaisen »tyylillisenä» epätasaisuutena. Voidaan puhua kolmesta virhetyylilajista: teknillisen virtuositeetin korostaminen, metodologisilla kokeiluilla ehostaminen ja jahkaileva aineiston pyöritteleminen. Ensimmäisessä tyylilajissa substantiivinen ja teoreettinen tietämättömyys peitetään tutkimusteknillisen myllyn (esim. monimuuttujamenetelmien) pyörittämisen taitavuudella, toisessa metodologiset epävarmuudet esim. menetelmien valinnassa muutetaan ansioiksi käyttämällä useita menetelmiä ja näennäisesti vertailemalla niitä ja kolmannessa kykenemättömyys aineiston tulkintaan peitetään esittämällä kymmeniä vaihtoehtoisia tulkintoja. Teknillinen taitavuus, metodologiset kokeilut ja erilaisten aineiston vaihtoehtoisien tulkintojen esittäminen eivät sinänsä ole huonoja asioita: mutta kun ne eivät tule sidotuiksi tutkimusalueen teoreettiseen ja substantiiviseen sisältöön, ne kaikki voivat muodostua sijaistoiminnoiksi, joita tehdään tieteenhaaran todellisten päämäärien kustannuksella.

Tutkimuksen tulosten laatu ja rahoituskysymys taasen liittyvät yhteen tavalla, josta valtio-oppineiden piirissä valitettavan harvoin keskustellaan. Ongelmaa voidaan kärjistää toteamalla, että tieteessäkin tavarahan hinta pitkällä tähtäimellä määräytyy myydyin tuotteen laadun mukaan.² Koska suurin osa tieteen harjoittamisesta tapahtuu yliopistollisen byrokraattisen tai julkishallinnollisen *lex inertiae* -perusteisen tuen turvin, kausiluontoiset vaihtelut eivät pääse näkyviin ja tieteenhaaran säilyvyys on yleensä taattu vuosisadoiksi vaikka tutkimus ei tuottaisi mitään tieteen tai käytännön kannalta relevantteja tuloksia. Kuitenkin tieteenhaaran asema eri tieteen hierarkiassa vaikuttaa ratkaisevasti siihen julkisen tuen määrään, jota tieteenhaara saa osakseen, ja tämä asema taas — ainakin suurin piirtein — riippuu tieteenhaaran tutkijoiden kompetenssista ja tutkimustulosten tieteellisestä ja käytännöllisestä merkityksestä. Tutkimustulosten ja rahoituksen välinen suhde tulee tietysti vielä selvemmin näkyviin, jos tieteenhaara pyrkii kehittämään soveltavaa tutkimusta ja suorastaan myymään sitä kiinnostuneille osapuolille — julkisille hallintoelimille, järjestöille, poliitikoille jne. Tällainen »liikeperiaatteinen» rahoitus on luonnollisesti mahdollista vain jos myytävä tavara, so. tutkimustulokset, ovat hyviä ja myyjään luotetaan.

Kaiken edelläesitetyn perusteella on helppoa nähdä, miten politiikan tutkimuksen kehitys riippuu useista toisiinsa vaikuttavista tekijöistä. Tämänhetkinen tutkimuksen organisaatio ja tutkijakoulutus määräävät tutkimusten tulosten laatua, tulosten laatu määrää niitä varoja, joita tulevaisuudessa voidaan tutkimukseen saada, ja nämä varat taasen määräävät tutkijakoulutuksen ja tutkimuksen tulevia laajenemismahdollisuuksia. Jos tätä ketjua vasten katselemme suomalaisen politiikan tutkimuksen nykytilaa ja nykytilasta ennustamme tulevaisuuden kehitystä, eivät näkymät kieltämättä ole ruusunhoitoiset. On ilmeistä, että politiikan tutkimuksen kehityksen turvaamiseksi on ryhdyttävä toimenpiteisiin sekä tutkijakoulutuksen että tutkimustyön organisatorisen kehittämisen alueilla.

Ensimmäinen askel tietoisien ja järjestelmällisen politiikan tutkimuksen kehittämisen suuntaan on meillä tavallaan otettu. Viime vuoden joulukuun 12. ja 13. päivänä pidettiin Valtiotieteellisen Yhdistyksen järjestämät valtiopin opettajien ja politiikan tutkijain neuvottelupäivät, joilla pohdittiin politiikan tutkimuksen asemaa ja sen kehittämismahdollisuuksia. Poliitiikka-lehti julkaisee tässä numerossaan selostuksen neuvottelupäivistä ja neuvottelupäivillä keskustelluista asioista sekä keskeisimmät alustukset. Keskustelu ja alustukset olivat etupäässä itsekriittisiä, eikä varsinaisia rakentavia ehdotuksia syntynyt kovinkaan monta. Maamme politiikan tutkimuksessa on kuitenkin toivottavasti alkanut kriittisen itsetutkistelun aika, joka varmasti tuottaa myöhemmin tuloksia myös positiivisten uudistusten linjalla.

LÄHDEVIITTEET

¹ Jansson, Jan-Magnus, *Politiikan tutkimus Suomessa*, *Politiikka* 1, 1—2: 1959, s. 1—6.

² Heiskanen, Stolte Veronica, *Tieteen yhteisön funktionaalisista perusongelmista sosiaalitieteissä*, *Politiikka* 10, 4, 1968, s. 149—159.

³ Heiskanen, Stolte Veronica, *Tieteen yhteisön funktionaalisista perusongelmista sosiaalitieteissä*, *Politiikka* 10, 4, 1968, s. 149—159.